

Patologia bovarică în nuvela sadoveniană *Haia Sanis*

Elena PURUȘNIUC

Alexandru Ioan Cuza University of Iași

Corresponding author emails: e.purusniuc@yahoo.com

The Bovaric Pathology in the Sadovenian Short Story *Haia Sanis*

Abstract: The article analyzes the convergence between French literature, though a masterpiece of world literature, *Madame Bovary* by Gustave Flaubert, and the Romanian short story *Haia Sanis* by Mihail Sadoveanu. Both texts follow the Bovaric literary phenomenon. Moreover, Bovarism can also be seen as a pathology, and the sources can be both social and psychological in nature. If we deeply analyze the social aspect, we will discover that the presence of the village is a common point in both texts, which causes weak personalities characterized by Bovaric action and thinking. In the view of both female characters (*Emma Bovary* and *Haia Sanis*), vice is the antonym of boredom. This idea is basically generated by a uniform life lived in the middle of a village. This aversion to reality felt by the female characters is caused by the environment where they live, so they try to feel freedom by living a life without morals and principles as a response to collective thinking. Further, by applying feminist theories, we can prove that another cause for this behavior is the patriarchal system, due to the fact that in both texts, men are more privileged than women, especially because they can work, while women are forced to stay at home and to perceive reality through an overly romantic lens, based on hearing or reading love stories.

Keywords: Bovarism, French literature, feminist theory, Gustave Flaubert, Mihail Sadoveanu, patriarchy.

Citation suggestion: Purușniuc, Elena. "Patologia bovarică în nuvela sadoveniană *Haia Sanis*." *Transilvania*, no. 6-7 (2024): 85-92.

<https://doi.org/10.51391/trva.2024.06-07.09>

Scriitori consacrați ai literaturii române și-au manifestat încă de acum cel puțin două secole mirajul și dorința de preluare a ideilor, structurilor, tipologiilor și temelor din literatura franceză, iar datorită acestui fapt putem sesiza un grupaj semnificativ de constituenți emergenți care fac posibilă o analiză întemeiată pe baze comparatiste, fapt observat de Andrei Terian în *Critica de export*: „Pe de o parte, o problemă a constituit-o faptul că, pentru majoritatea scriitorilor și criticilor români (...), românitatea literaturii lor s-a identificat fără rest, de-a lungul ultimului secol și jumătate, cu francofilia, fapt care a generat un interes mult mai scăzut pentru literaturile de limbă spaniolă, italiană sau portugheză”.¹ Astfel, pentru o metodologie cât mai actualizată și mai riguroasă o să apelăm la sintagma *littérature-monde*², în detrimentul celei convenționale de *world literature* în vederea punerii într-o lumină mai bună a relevanței literaturii franceze pe post de resort al dorinței de asimilare a marilor tipare din literatura

---

1. Andrei Terian, *Critica de export. Teorii, contexte, ideologii* (București: Editura Muzeul Literaturii Române, 2013), 11.

2. „*littérature-monde* is made of works that culturally touch on multiple parts of the world but are written in French—albeit in a variable and translingual French”. Thérèse Migraïne-George, „World Literature, *littérature-monde*, and the Politics of Difference”, în *Francophone Literature as World Literature*, ed. Christian Moraru, Nicole Simek, and Bertrand Westphal (New York & London: Bloomsbury Academic, 2020), 167-179.

mondială din partea scriitorilor români în drumul lor de afirmare în cadrul literaturii naționale.³ Pornind de la paradigma „Republicii Mondiale a literelor”, formulată de Pascale Casanova, care presupune existența a doi poli în spațiul literar mondial, vom integra conceptul de literatură franceză în statutul de capitală literară, care are rolul de model literar pentru scriitorii care aspiră la individualizarea în spațiul autohton,⁴ datorat printre altele și „mitului parizian”,⁵ care s-a individualizat prin crearea unui paradis livresc, unde domina ideea de asimilare a artiștilor și de a face din artă un *modus vivendi*, astfel Parisul devenind sinonim cu prestigiul, libertatea și modernitatea: „afirmația că Parisul este capitala literaturii nu este efectul galocentrismului, ci rezultatul unei ample analize istorice, care demonstrează în ce mod excepționalul fenomen de concentrare a resurselor literare, produs la Paris, 1-a desemnat treptat ca centru al universului literar”.⁶

După cum putem observa, cultura franceză ocupă un loc central în planul coordonatelor geo-literare, care le face pe celelalte culturi periferice să accepte o oarecare servitute atât pe plan lingvistic, cât și literar. Pentru a evidenția convergențele dintre literatura română și *littérature-monde*, vom cerceta într-o cheie comparativă și interdisciplinară (studii de gen, psihanalitice și idei filosofice) un roman emblematic pentru literatura universală, *Doamna Bovary* de Gustave Flaubert și nuvela *Haia Sanis* de Mihail Sadoveanu, pentru a pune într-o lumină mai bună modurile în care s-a produs influența operei lui Flaubert asupra scriiturii sadoveniene și pentru a evidenția concepția care înglobează importul de tendințe literare franceze, ajungând astfel la noțiunea de universal care exprimă tocmai această relație de supunere dintre centru și periferie, atâta timp cât ele împart asemănările.⁷ Acest fapt este susținut și de ideea că Franța are statutul de capitală literară, care are rolul de a dicta tendințele literare, preluate ulterior de scriitorii din regiunile conectate. Mihail Sadoveanu este unul dintre cei mai prolifici reprezentanți ai literaturii române, iar încă de la o devoalare succintă se poate observa printre altele, acest filon stilistic de sorginte franceză.⁸ Acest fapt poate fi de asemenea susținut și de documentele biografice despre autorul canonic, care dovedesc influența literaturii sursă (franceză) asupra literaturii gazdă (română). În primă fază, vom analiza documentele biografice care susțin ipoteza influenței limbii și literaturii franceze, mai ales prin persoana lui Gustave Flaubert, în viața lui Mihail Sadoveanu.

Așadar, aflăm că scriitorul a arătat încă de la o vârstă fragedă o înclinație aparte spre limba franceză, așa cum mărturisește criticul Constantin Ciopraga: „Încă din gimnaziu, scriitorul ajunsese să citească în original *Les Contes tendres* ale lui Arndré Theuriet, pentru ca la liceu să treacă la literatura franceză a epocii și la literatura mare europeană în traduceri franțuzești. Portretul consacrat profesorului G. Stino în *Anii de ucenicie* e unul dintre cele mai luminoase”.⁹ După cum putea observa din această notă biografică, în primă fază, scriitorul a luat contact cu scriitura franceză prin traduceri. Pentru a stabili o legătură între importanța traducerilor și literatura mondială, trebuie să aducem în discuție o remarcă făcută de David Damrosch: „Literatura mondială este scrisul care câștigă prin traduceri”¹⁰. Datorită traducerilor la care a avut acces, Sadoveanu a realizat un prim pas important spre a acorda scrierilor sale o notă de universalitate în acord cu valorile literare mondiale. Această pasiune se materializează gradual, ulterior, prin citirea capodoperelor franceze; astfel avem mărturii care cuantifică teoria care presupune influența universului literar francez (dar și a altor literaturi de referință) asupra lui Sadoveanu: „În *Anii de ucenicie*, Mihail Sadoveanu reface itinerariile propriilor sale lecturi: Ion Creangă, Mihai Eminescu, V. Alecsandri, Delavrancea, Caragiale, Balzac, Flaubert, Zola, Victor Hugo, Gogol, Turgheniev, Frații

3. „Analogia dintre spațiul literar internațional și fiecare spațiu național este produsul formei înseși a câmpului mondial, dar și al procesului unificării sale: fiecare spațiu național apare și se unifică după modelul și datorită instanțelor de consacrare specifică ce permit scriitorilor să-și legitimeze poziția pe plan național.” Pascale Casanova, *Republica Mondială a Literelor*, traducere din franceză de Cristina Bîzu (București: Curtea veche, 2016), 141.

4. „Spațiul literar internațional este, de acum încolo, organizat în funcție de antagonismul dintre doi poli. Pe de o parte, la polul autonom, se află spațiile literare cele mai dotate în resurse literare, care servesc drept model și refugiu tuturor scriitorilor ce-și revendică o poziție de autonomie.” Casanova, *Republica Mondială a Literelor*, 140.

5. „(...) evocarea dispariției Parisului nu e decât încă un mijloc de a-1 înnobilă, smulgându-1 din istorie și înălțându-1 la rangul de mit universal.” Ibid., 40.

6. Ibid., 64.

7. „deținătorii monopolului asupra universalului obligă întreaga umanitate să se supună legii lor. Universalul este pentru ei dobândit de toți și accesibil tuturor, cu o singură condiție: să le semene.” Ibid., 197.

8. Constantin Ciopraga, *Mihail Sadoveanu* (București: Editura Tineretului, 1966), 74.

9. Ibid., 15-16.

10. Terian, *Critica de export*, 32.

Goncourt sunt câțiva dintre scriitorii citați”.¹¹

Fenomenul bovarismului francez și al mediului provincial care ajunge să aibă rolul de determinant în triumful irealului¹² în mentalitatea protagonistelor din literatura română este refractat prin nuvela *Haia Sanis*, fapt ce poate fi datorat în mod special acestui contact al prozatorului cu Gustave Flaubert, așa cum observăm din relatarea: „Fenomenul provincial fusese descris și în alte literaturi. În *Madame Bovary*, romanul lui Flaubert, scriitor prețuit de creatorul *Haiei Sanis*, golul sufletesc al micii burghezii ia forme acute”.¹³ Astfel, prin aserțiunile enumerate, observăm clar că viața prozatorului a fost amprentată de un impuls puternic de a lua contact cu acest centru al literaturii, de care se va lasă modelat în activitatea sa de scriitor pe tot parcursul vieții.

În prima parte a articolului, printre elementele ce vor fi supuse studiului și care o să alcătuiască un tot unitar cu valoare de liant între cei doi scriitori, regăsim: însușiri caracterologice ale personajelor, repere spațiale și deznodământul, iar în a doua parte o să trecem ambele texte prin lentila criticii literare feministe pentru a arata că patriarhatul funcționează ca determinant extrinsec al bovarismului. Bovarismul poate fi privit și ca o „patologie”,¹⁴ iar determinanții în ambele opere sunt atât de natură socială, cât și psihologică. În ceea ce privește mediul social, admitem că peisajul ruralității constituie un punct de legătură între cele două culturi, care provoacă această tulburare a personalității modificând gândirea și acțiunea personajelor, care ajung să creadă că viciul este antonimul plictisiei provocate de uniformitatea unei vieți petrecute în mediul bucolic. Această aversiune pentru realitate care poate fi sesizată în personajele feminine sadoveniene, cât și în cel flaubertian se trage tocmai din impresia de neapartenență la mediul în care trăiesc. Ambele personaje sunt construite după același *pattern* literar redat prin ideea „her dreams too high, her house too narrow”.¹⁵ Prin urmare, personajele găsesc o metodă de defulare, filtrând realitatea printr-o serie de principii fără valoare etică universală, ca o replică la moștenirea convențiilor ereditare și gândirea colectivă, tipic tradiționalistă a unui cadru proximal unei accepțiuni primitive, care nu promovează libertatea femeii și nici nu încurajă depășirea condiției sale din mediul rural.

Privite dintr-o perspectivă a teoriilor feministe, ambele scrieri evidențiază autocrația patriarhală. Construcția personajelor masculine se particularizează printr-o tipologie inexistentă la cele feminine, și anume: rațiunea apolinică care face posibilă o percepție corectă a realității. Jules de Gautier a exprimat indirect această idee prin afirmația: „ea vrea să fugă cu amantul a cărui pasiune vulgară nu admite asemenea urmări”.¹⁶ Putem observa că această cunoaștere a limitei este rezervată doar bărbaților, femeile având dreptul doar la o cunoaștere mai degrabă dionisiacă, reducând capacitatea de îmbunătățire a spațiului ontologic și se concretizează printr-un vagabondaj ilicit al gândurilor care le conduc pe ambele personaje să își creeze o pseudo-realitate ideală (în dezacord cu cea a bărbaților cu care iau contact). Grație aplicării criticii feministe, care, printre altele urmărește și încercarea de emancipare sau de individualizare față de bărbați prin cedarea în fața iubirii și prin dezvoltarea unei dorințe acute de a călători pentru a-și vedea materializat orizontul ideatic, putem stabili un determinant al bovarismului. Ambele personaje recurg la afirmarea identității în fața unei fatalități la genul masculin, printr-o capitulare (aparent forțată de condiția lor inferioară), în fața unor iubiri toxice care le aduc în pragul morții, din dorința de a domina situația existențială în care se află. Printre teoreticienele care au analizat acest fapt este și Simone de Beauvoir, care remarcă procesul de depersonalizare prin care trece femeia în momentul în care este blocată în mediul familial sau social: „În regimul patriarhal, însă, ea este proprietatea tatălui său, care o mărită după voința lui; ținută apoi în casa soțului, ea nu mai este decât un fel de obiect al acestuia și obiectul genosului în care a fost introdusă. Atunci când familia și patrimoniul privat rămân fără drept de apel bazele societății, femeia rămîne, la rîndul ei, complet alienată”.¹⁷

11. Ion Vlad, *Cărțile lui Sadoveanu* (Cluj Napoca: Editura Dacia, 1981), 8.

12. Jules de Gautier, *Bovarismul*, traducere din limba franceză de Ani Bobocea (Iași: Editura Institutul European, 1993), 21.

13. Ciopraga, *Mihail Sadoveanu*, 86.

14. Gautier, *Bovarismul*, 8.

15. Victor Brombert, *The Novels Of Flaubert: A Study Of Themes And Techniques* (New Jersey: Princeton University Press, 1966), 52.

16. Gautier, *Bovarismul*, 16.

17. Simone de Beauvoir, *Al doilea sex*, vol. I, traducere din limba franceză de Diana Bolcu și Delia Verdeș (București: Editura Univers, 1998), 108.

Convergențe prin optica comparatistă între *Doamna Bovary* și *Haia Sanis*

Potrivit lui Jules de Gaultier, bovarismul reprezintă „capacitatea omului de a se concepe altfel de cum este”.¹⁸ Acest fenomen literar specific în *littérature-monde* este asimilat și în literatura română prin personajul feminin Haia Sanis, această aserțiune face posibilă validarea conceptului de relativitate prezentului interliterar, care presupune că doi autori „pot fi raportați la aceeași măsură a timpului”¹⁹ chiar dacă ei nu sunt contemporani, astfel, „răspândirea mondială a cutărei sau cutărei răsturnări stilistice inaugurate la centru (care într-un anumit moment al istoriei literare a marcat „prezentul”), permite schițarea în timp și spațiu – sau într-un timp devenit spațiu – a structurii câmpului literar”²⁰ Cele două personaje feminine, Emma și Haia, vor constitui obiectul unei analize care reflectă convergențele dintre centru și periferie,²¹ prin structura tipologică aproape identică a eroinelor, dar și prin maniera realistă a scrierii lui Flaubert și Sadoveanu care fațetează în planul ficțional atmosfera sufocantă ce înglobează mediul provincial din a doua decadă a secolului al XIX-lea (*Madame Bovary*), respectiv începutul secolului al XX-lea (*Haia Sanis*).

Cadrul unde se petrece acțiunea este identic în ambele scrieri, mediul provincial. Acest loc de desfășurare al acțiunii nu este ales la întâmplare de autori, pentru că acest peisaj la nivel de suprafață devine sinonim cu plictiseala și asfixierea ideatică, însă pentru ambele scrieri este valabilă ideea: „Sub aparența liniștii, la țară pot fi descifrate drame felurite.”²² Prin catastrofele de ordin emoțional suferite de personajele feminine putem sesiza structura de adâncime a textelor care reflectă valențele psihologice. Astfel natura statică a vieții protagonistelor nu are caracter endemic, pentru că dinamismul narațiunii în sine etalează *par excellence* acest fapt, prin iubirile adultere cu nuanțe de escapism, dar și prin suferințele acute resimțite ulterior. Dramă Haiei și a Emmei se polarizează prin suferințele trăite atât pe planul psihic, cât și cel fizic. Ambele personaje împart simțământul de revoltă (prin expresia „bovarismului sentimental”²³) față de mediul în care trăiesc și care include tot ce ele vor să anihileze (tradiționalismul, prozaicul, uniformitatea) prin acțiunile lor de natură erotică. În *Madame Bovary* avem încă de la început o monografie generală asupra mentalității sătești care își acceptă silnic ca pe o moștenire spiritul provincial și refuză contactul cu noutățile epistemice: „O să aveți de luptat cu multe prejudecăți, domnule Bovary; o încăpățânată agățare de metodele tradiționale, de care toate eforturile dumneavoastră științifice se vor ciocni în fiecare zi”.²⁴ de aici putem deduce o deosebire între etosul subiacent al comunității și cel al soților Bovary.

În planul narațiunii sadoveniene, un fapt care reliefează opoziția dintre mentalitatea Haiei și locul din care provine este chiar începutul nuvelei, care adăpostește o barieră cu rol diferențiator între cronotop și personaje:

„În mahalalele de la miazăzi, scrie Sadoveanu, locuiesc ovreii, grămădiți în căsuțe leproase, pe uliți întortocheate și înguste. Apariția Haiei Sanis echivalează cu nașterea unui Cristofor Columb.”²⁵

Judecățile de valoare ce aparțin mediului provincial nu capătă sensul de truism universal valabil în accepțiunea protagonistelor, iar prin intermediul bovarismului este explorată facultatea mitopoetică a ființei umane, în acord cu dictonul lui Nietzsche, care presupune că adevărul nu este o condiție a vieții, deoarece el poate fi anihilat prin cunoaștere.²⁶ Ambele scrieri urmăresc tocmai acest filon al cunoașterii prin relațiile erotice. Conștiința liberului-arbitru²⁷ ajunge să atingă cote paroxistice, ducând la crearea unei pseudo-realități, a unei iluzii care este mobilul acțiunilor lor bovarice și care monopolizează

18. Ibid., 10.

19. Casanova, *Republica Mondială a Literelor*, 132.

20. Ibid.

21. Termeni folosiți de Immanuel Wallerstein, în *World System History*. Vezi George Modelski, ed., *Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS)* (Oxford: Eolss Publishers, 2004).

22. Ciopraga, *Mihail Sadoveanu*, 38.

23. Gaultier, *Bovarismul*, 16.

24. Gustave Flaubert, *Doamna Bovary*, traducere din limba franceză de Aurelia Ulici, (București: Editura Litera, 2018), 123.

25. Fănuș Băileșteanu, *Introducere în opera lui Mihail Sadoveanu* (București: Editura Minerva, 1977), 146.

26. „Le Bovarysme understood the mythopoetic faculty of human beings. He agreed with the Nietzschean dictum that truth is not a condition of life, that knowledge can destroy it”. Gerald M. Speing, *Man's Invincible Surmise* (New York: Philosophical Library Inc, 1968), 12.

27. Gaultier, *Bovarismul*, 90.

întreaga existență a ambelor personaje. În ambele scrieri „descoperim un principiu de sugestie care le determină, ca pe hipnotizați să se conceapă altele decât ele însele.”²⁸ Așa cum golul privind imaginea despre dragoste este umplut de cărțile pe care le citește Emma Bovary și refractat apoi în relațiile adulterine, planul sadovenian dă naștere bovarismului tot prin contactul Haiei cu ficțiunea care funcționează ca mobil în aventura sa plină de iluzii:

„Tudorița's readings bring home to Haia her erotic longings just as she is on the verge of asserting her sexuality. Her inability to identify herself, like the rest of her brothers and sisters, with her family and the Jewish community suggests her isolation as a self absorbed adolescent who lacks a coherent sense of belonging.”²⁹

Similitudinile între cele două texte sunt evidente prin iluzia erosului care transcende din planul ficțional în cel immanent, ce devine pentru Haia și Emma o rațiune de a fi, însă patima care începe să le definească întreaga ființă capătă o notă discordantă prin raportarea la mediul provincial lacunar din punctul de vedere al posibilelor aventuri existențiale, fapt reliefat de Fănuș Băileșteanu pentru nuvela Haia Sanis: „Bovarismul immanent primei etape a erosului sadovenian se împletește, peste o anumită înclinație a studiului naturalist, cu o pasiune a cunoașterii care transcende condiția protagonistei”.³⁰ Simbolurile prezente în ambele texte constituie o altă cheie de interpretare și o mai bună relaționare cu patologia bovarică. Spre exemplu, în *Madame Bovary*, regăsim simbolul „ferestrei,” care semnifică prin acțiunile Emmei neapartenența la mediu, dezideratul evadării și de dislocare fizică față de tot ce o împiedică să se simtă fericită.

„The window becomes indeed in *Madame Bovary* the symbol of all expectation: it is an opening onto space through which the confined heroine can dream of escape. But it is also—for windows can be closed and exist only where space is, as it were, restricted—a symbol of frustration, enclosure and asphyxia. Flaubert himself, aware that Emma is often leaning out the window, explains that „the window in the provinces replaces the theater and the promenade”³¹.

În planul prozei sadoveniene, asimilarea acestui simbol s-a metamorfozat prin redundanța obsesivă a unei acțiuni din partea Haiei, mai exact deschiderea ușii casei părintești este un echivalent al joncțiunii cu libertatea, defularea și un nou orizont al comprehensiunii realității. Realitatea ideală a Haiei apare neprofanată de amprenta elementelor ancestrale care guvernau în planul familial, care îi dădeau posibilitatea de a se vedea cu iubitul ei, Ștefan, și să își proiecteze realități viitoare fără temeieri solide. Dintre aceste realități imaginate, printre care amintim eventuala fugă în lume, deși el nu i-a dat de înțeles acest lucru și în plus, el avea deja un copil ilegal cu prietena sa cea mai bună (Tudorița) de aici conchidem o raportare naivă și eronată față de celelalte personaje, cauzată de bovarism. Apetențele Haiei se pot regăsi cu ușurință și în planul flaubertian, prin dorința (de asemenea nematerializată³²) a Emmei de a fugi cu Rodolphe, în ciuda faptului că este căsătorită. Pentru a descrie condiția nefericită a celor două sunt potrivite următoarele rânduri scrise de Baudelaire: „vei iubi (...) locurile unde n-o să ajungi și amantii pe care n-o să-i cunoști niciodată”.³³

În privința deznodământului, ambii autori au mizat pe aceeași modalitate de a-și transpune textele în planul canonicității, prin implicația „mesagerului morții”.³⁴ Prin faptul că ambele personaje mor în final, sesizăm un filon universal care asigură topirea mrejelor timpului și popularității textuale, dar și că: „o poezie, o piesă ori un roman sunt în mod necesar constrânse să ia naștere prin intermediul operelor

28. Ibid., 17.

29. Ileana Alexandra Orlich, *Haia Sanis, a critical study* (Cluj: European Studies Foundation Publishing House, 2021), 14.

30. Băileșteanu, *Introducere în opera lui Mihail Sadoveanu*, 148.

31. Victor Brombert, *The Novels Of Flaubert: A Study Of Themes And Techniques* (Princeton: New Jersey Princeton University Press, 1966), 58.

32. „When she becomes too demanding, insisting that he flee abroad with her, Rodolphe abandons her, and she becomes seriously ill”. Laurence M. Porter și Eugene F. Gray, *Gustave Flaubert's Madame Bovary* (Londra: Greenwood Press Westport, 2002), 1.

33. Charles Baudelaire, *Mici Poeme în proză*, traducere din limba franceză de Octavian Soviany (Bistrița: Casa de editură Max Blecher, 2015), 98.

34. Harold Bloom, *Canonul Occidental*, traducere din limba engleză de Delia Ungureanu (București: Editura Grupul Editorial Art, 2007), 10.

anterioare. Influența, ca și anxietatea ei, este, prin urmare, o fatalitate, nu o alegere: Orice operă literară importantă este o lectură creativ-deviată și prin urmare, o răstălmăcire a unui text precursor³⁵. Însă pentru a evidenția o idee herderiană,³⁶ trebuie să menționăm că Sadoveanu și-a individualizat sfârșitul eroinei prin apelarea la farmecele unei licori băbești, de care se fac vinovate rudele Haiei, provocându-i astfel trecerea în neființă, reliefând apetența poporului român pentru leacuri oculte și nu pentru o sinucidere ca în cazul Emmei. De asemenea, poate sinuciderea Haiei nu ar fi fost la fel de bine receptată de către cititorii români (în epoca respectivă) din rațiuni conservatoare și religioase. Astfel Sadoveanu a cultivat în textul său acest element diferențiator față de *littérature-monde*.

Ecouri machiste ca determinanți ai bovarismului. Interpretare feministă

Prin critica feministă, dublată de interdisciplinaritate (studii de gen, literare, psihanalitice și precepte filosofice) se pot conceptualiza și analiza relațiile de gen și ierarhia socială din ambele scrieri, punând accentul, în această parte din articol, pe evidențierea și extrapolarea ideii că supremația patriarhală funcționează ca mobil extern pentru apariția bovarismului atât în *Haia Sanis*, cât și în *Madame Bovary*. Putem împrumuta dictonul lui Simone de Beauvoir „On ne naît pas femme: on le devient³⁷” prin aserțiunea: bovarică nu te naști, ci bovarică devii, în vederea postulării resortului fenomenului bovarismului, determinat de factori externi, precum actanții ierarho-socio-culturali și nu a implicațiilor ereditate, iar pentru a nuanța atmosfera peisajului în care trăiau eroinele Emma Bovary și Haia Sanis, admitem că avem de-a face cu o societate provincială, unde există patriarhatul țărănesc.³⁸ Ambele personaje feminine tind să își reducă sensul ontologic doar prin spectrul raportului dintre ele și bărbații din jurul lor, alienându-și astfel propria ființă, negăsind în definirea lor ceva propriu cu care să se identifice în societate. Observăm aici o relație de dependență, cu caracter profund malițios între Emma și amanții săi, iar în cazul nuvelei, între Haia și Ștefan, care împiedică o cunoaștere a individualității și potențialului de a-și găsi un rol util în spațiul în spațiul public. Cele două personaje (Emma și Haia) se rezumă doar la a fi un obiect al fecundității sau al plăcerii masculine, creându-și astfel judecăți de valoare iluzorii și acceptând ideea de a fi un obiect, *l'autre*.³⁹

Astfel, potențialul socio-utilitar al femeii este oprimat, și redus mai degrabă doar la condamnarea de casnică și de aflare sub egida servituții maternale, prin faptul că evoluția existențială a femeii se împlinesc atunci când ea dădea naștere copiilor, în accepțiunea societății bucolice, fapt materializat în cazul Emmei și înțeles implicit în tabloul ruralității din cazul nuvelei sadoveniene. Mai exact, observăm cazul prietenei Haiei, a cărei prezența ei în nuvelă se ascunde sub un con de umbră după ce naște un copil ilegal, de parcă și-ar fi îndeplinit rolul de personaj feminin.

Pentru a evidenția încă o divergență despre cum sunt prezentate personajele feminine în raport cu societatea, trebuie să luăm în calcul puterea și drepturile bărbaților, inegale cu cele ale femeilor, ajungând de asemenea și la ideea că: „Hegel consideră că sexele trebuie să fie diferite (...). Bărbatul este, astfel, ca urmare a acestei diferențieri, principiul activ în timp ce femeia este principiul pasiv, fiindcă ea rămâne închisă în unitatea ei simplă,⁴⁰ prin rolul ei ce o leagă doar de căminul familial, în timp ce personajele masculine sunt ființe dinamice care au locuri de muncă. Ca element comun celor două scrieri, trebuie să amintim că expresia pasivității pentru cele două personaje feminine este faptul că își ocupau timpul cu activitatea de a coase. Libertate de călătorie este un drept pe care îl vor cu ardoare. În cazul Emmei se poate observa în mod explicit că acest drept este rezervat bărbaților: „The very concept of emancipation is bound up with the notion of voyage. During her pregnancy Emma hopes to have a son, because a man is free: „he can travel over passions and over countries, cross obstacles,

35. Ibid., 15.

36. „the indissoluble connections among language, literature, and nation; each nation's individual identity as materialized in its own national «soul» or «genius»; the importance of culture, of literature in particular, as receptacle and expression of the nation's «spirit»; (...) ethno-cultural formation”. Christian Moraru and Andrei Terian, „Introduction: The worlds of Romanian Literature and the Geopolitics of Reading” în *Roumanian Literature as World Literature*, ed. Mircea Martin, Christian Moraru, Andrei Terian (New York: Bloomsbury Academic, 2018), 1-31.

37. „Femeie nu te naști, ci femei devii” (traducerea mea), Simone de Beauvoir, *Le Deuxième Sexe II* (Paris: Gallimard, 1976), 7.

38. Mihaela Miroiu, *Drumul către autonomie. Teorii politice feministe* (Iași: Editura Polirom, 2004), 236.

39. „a fi femeie ar însemna a fi obiectul, Celălalt; iar Celălalt rămîne subiect în interiorul propriului abandon” Beauvoir, *Al doilea sex*, 79.

40. Ibid., 45.

taste of the most far-away pleasures".⁴¹ Ele pot să acceadă la acest deziderat doar cu ajutorul bărbaților, nu individual; astfel, până și eudaimonia provocată de actul călătoriei depindea de bărbații din jurul lor; acest fapt evidențiază și mai puternic faptul că femeile erau obligate să se alipească de bărbați pentru a putea fie să își împlinescă condiția imperativă de mame sau soții, fie să își împlinescă dorințele prozaice, precum cea de a călători. În cazul Haiei acest fapt are în consistența sa o nuanță poate și mai obsesivă prin faptul că trăia cu o patimă de nestăvilit dragostea pentru Ștefan, repetând de foarte multe ori că: „am să mă duc după dânsul în lume”.⁴²

Pornind de la ideea: „Since the Socratic man, philosophers (and later psychoanalysts and even political theorists) have built upon dualisms taken as hard truths: on the one hand, Men-Rationality-Order-Ideal, on the other hand, Women-Affect-Chaos-Material”,⁴³ se poate observa atributul naivității sau al unei cunoașteri mai degrabă irațională, dionisiace rezervate doar personajelor feminine. În ambele texte putem observa această slăbiciune datorată bovarismului, prin raportarea la personaje masculine prin spectrul unor pseudo-calități umane, ignorând adevăratele atribute care înglobau manipularea și setea voluptății (în sens hedonist) ce pot fi observate în portretul caracterologic al lui Rodolphe, în prezența căruia Emma își permitea un vagabondaj al gândurilor prin realități cu mult îndepărtate de prezent.⁴⁴ În cazul Haiei, dragostea cu valențe toxice ia naștere în ciuda faptului că ea știa de faptul că Ștefan nu a avut măcar demnitatea să își recunoască copilul conceput cu cea mai bună prietenă a Haiei, Tudorița, continuând să viseze impulsiv doar la ziua când o să fugă cu el în lume. Sadoveanu nuanțează limpede diferențele dintre sexe în ceea ce privește rolurile sociale, spre finalul povestirii, când Ștefan pleacă în armată, lăsând-o pe Haia singură în mahalaua provincială.

Astfel, putem observa că atât Sadoveanu, cât și Flaubert au reliefat prin aceste scrieri „rolurile de gen ca forme ale puterii”,⁴⁵ care le-au făcut pe cele două eroine, Haia și Emma, să se refugieze în ficțiune, urmând să încerce să aplice ideea de dragoste idealizată în planul unei societăți patriarhale, care s-a hrănit cu naivitatea iluzorie a celor două, aducându-le în pragul morții.

Concluzii

Prin analiza întreprinsă în acest studiu am evidențiat ingerințele „schimbului de bunuri literare”⁴⁶ dintre Mihail Sadoveanu și Gustave Flaubert, prin expresiile de plenitudine tipologică care s-au materializat în două reprezentante veritabile pentru fenomenul literar al bovarismului: Emma Bovary în *littérature-monde* și Haia Sanis în literatura română. Astfel dacă luăm în considerare etologia congruentă a personajelor feminine, dar și stilul realist al narațiunii, prin descrierea realităților mediului rural, preponderent aflat sub dominația puterii la genul masculin, am concretizat un tablou al factorilor extrinseci care au contribuit la apariția acestei patologii. Influențele francofiliei pe care le-am demonstrat în prima parte validează truismul relațiilor geo-literare, privind *world-systems theory* a lui Immanuel Wallerstein în ceea ce privește faptul că: „that movement (...) from the centre to the periphery is by far the most frequent”.⁴⁷ Putem să considerăm ambele scrieri ca pe un manifest pentru emanciparea femeii, mai ales în ceea ce privește accesul la educație, care ar fi putut opri în cazul ambelor personaje acest mod eronat și naiv de percepere a realității, dar și pentru dreptul de a avea o ocupație, pentru a nu crede că plinătaea existențială depinde de subordonarea față de un bărbat, ajungând astfel o victimă a propriei iubiri. Pentru a îngloba principalele caracteristici pe care le-am demonstrat în acest studiu și pe care le au în comun Haia și Emma, apelăm la o remarcă enunțată de Mihaela Ursa în *Eroticon*: „Câteva caractere comune ies la iveală: aspirația personajului principal, (...) cât mai departe de lumea mărunță de provincie, asumarea teatrală a unei alte identități, proiective, dependența de un cod comportamental

41. Brombert, *The Novels Of Flaubert*, 60.

42. Mihail Sadoveanu, *Haia Sanis*, Viața Românească, nr.5, 1908, 201.

43. Ana-Maria Deliu, Laura T. Ilea, „Combined and Uneven Feminism: Intersectional and Post-Constructivist Tendencies”, *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 4, nr. 1 (2018). <https://doi.org/10.24193/mjcst.2018.5.01>.

44. „While listening to Rodolphe’s seductive speeches, she conjures up other images: the viscount with whom she waltzed at Vaubyessard, his delicately scented hair, Leon who is now far away. The characteristic faintness («mollesse») which comes over her induces an overlapping and a blurring of sensations which is not unlike a cinematographic fadeout.”. Brombert, *The Novels Of Flaubert*, 63.

45. Orlich, *Haia Sanis*, a critical study, 20.

46. Ursa, *Identitate și excentricitate. Comparatismul românesc între specific local și globalizare*, 92.

47. Franco Moretti, *Distant Reading* (London & New York: Verso, 2013), 112.

strict ritualizat”.⁴⁸ De asemenea, am putut observa în nuvela sadoveniană *Haia Sanis* bivalența noțiunii de periferie. Pe de o parte, am demonstrat asimilarea ideilor literare dintr-un centru al literaturii. Iar pe de altă parte, avem implicația unor categorii sociale periferice, și anume țăranii și femeile.⁴⁹ Așadar, încheiem acest studiu prin ideea că *Haia Sanis* este o reprezentată autentică în literatura română pentru fenomenul literar al bovarismului, care poate fi privit ca o strategie compensatorie pentru marginalizarea socială a femeii.

Bibliography

- Beauvoir, Simone de. *Al doilea Sex*, vol. I [The Second Sex, vol. 1]. Translated by Diana Bolcu and Delia Verdeș. Bucharest: Univers, 1998.
- Beauvoir, Simone de. *Le deuxième sexe*, vol. II. [The Second Sex, vol. 2]. Paris: Gallimard, 1976.
- Gautier, Jules de. *Bovarismul* [Bovaryism]. Translated by Ani Bobocea. Iași: Institutul European, 1993.
- Baudelaire, Charles. *Mici poeme în proză* [Short Poems in Prose]. Translated by Octavian Soviany. Bistrița: Max Blecher, 2015.
- Bloom, Harold. *Canonul occidental* [The Western Canon]. Translated by Delia Ungureanu. Bucharest: Art, 2007.
- Brombert, Victor. *The Novels of Flaubert: A Study of Themes and Techniques*. New Jersey: Princeton University Press, 1966.
- Bucur, Maria. "Natalia Milița Geormăneanu: Microistoria unei 'nesupuse' ca demers în studiile de gen" [Natalia Milița Geormăneanu: The Microhistory of an "Insubordinate" as an Enterprise in Gender Studies]. *Transilvania*, no. 11-12 (2020): 9-17.
- Băileșteanu, Fănuș. *Introducere în opera lui Mihail Sadoveanu* [Introduction in Sadoveanu's work]. Bucharest: Minerva, 1977.
- Ciopraga, Constantin. *Mihail Sadoveanu* [Mihail Sadoveanu]. Bucharest: Tineretului, 1966.
- Deliu, Ana-Maria, and Laura T. Ilea. "Combined and Uneven Feminism: Intersectional and Post-Constructivist Tendencies." *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 4, no. 1 (2018).
- Flaubert, Gustave. *Doamna Bovary* [Madame Bovary]. Translated by de Aurelia Ulici. Bucharest: Litera, 2018.
- Miroiu, Mihaela. *Drumul către autonomie. Teorii politice feministe* [The Road to Autonomy: Political Feminist Theories]. Iași: Polirom, 2004.
- Modelska, George, ed. *Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS)*. Oxford: Eolss, 2004.
- Moraru, Christian, and Andrei Terian. "Introduction: The worlds of Roumanian Literature and the Geopolitics of Reading." In *Roumanian Literature as World Literature*, edited by Mircea Martin, Christian Moraru, and Andrei Terian, 1-31. New York: Bloomsbury Academic, 2018.
- Moretti, Franco. *Distant reading*. London & New York: Verso, 2013.
- Orlich, Ileana Alexandra. *Haia Sanis, a critical study*. Cluj: European Studies Foundation, 2021.
- Pascale, Casanova. *Republica Mondială a Literelor* [The World Republic of Letters]. Translated by Cristina Bîzu. Bucharest: Curtea Veche, 2007.
- Porter, Laurence M., and Eugene F. Gray. *Gustave Flaubert's Madame Bovary*. Connecticut & London: Nwood Westport, 2002.
- Sadoveanu, Mihail. *Haia Sanis* [Haia Sanis]. *Viața Românească*, no. 5 (1908).
- Speing, Gerald M. *Man's Invincible Surmise*. New York: Philosophical Library, 1968.
- Terian, Andrei. *Critica de export. Teorii, contexte, ideologii* [Export Criticism: Theories, Contexts, Ideologies]. Bucharest: Muzeul Literaturii Române, 2013.
- Thérèse, Migraine-George. "World Literature, littérature-monde, and the Politics of Difference." In *Francophone Literature as World Literature*, edited by Christian Moraru, Nicole Simek, and Bertrand Westphal, 167-179. New York & London: Bloomsbury Academic, 2020.
- Ursa, Mihaela. *Eroticon* [Eroticon]. Iași: Editura Cartea Românească, 2012.
- Ursa, Mihaela. *Identitate și excentricitate. Comparatismul românesc între specific local și globalizare* [Identity and Eccentricity: Romanian Comparativism Between Local Specificity and Globalization]. Bucharest: Muzeului Național al Literaturii Române, 2013.
- Vlad, Ion. *Cărțile lui Sadoveanu* [Sadoveanu's books]. Cluj-Napoca: Dacia, 1981.

48. Mihaela Ursa, *Eroticon* (București: Editura Cartea Românească, 2012), 187.

49. Maria Bucur, „Natalia Milița Geormăneanu: Microistoria unei «nesupuse» ca demers în studiile de gen”, *Transilvania*, nr. 11-12 (2020): 9-17.